

Sobre l'ús de l'espai públic a la ciutat de Reus

La presentació per part del govern municipal de Reus d'una ordenança sobre el civisme va motivat la creació, a l'entitat, d'un grup de treball sobre l'ús de l'espai públic a la ciutat, amb l'objectiu de reflexionar sobre la funció dels carrers i les places a la nostra cultura popular i, en concret, sobre les polítiques que afecten l'ús del carrer per a l'organització d'activitats culturals i lúdiques per part de les entitats reusenques. En aquest sentit, tot i que l'ordenança sobre el civisme —ara inicialment aprovada— n'ha estat la motivació, l'anàlisi que proposem va més enllà d'aquesta norma, tenint en compte altres regulacions de la via pública, ja existents, i la forma en què aplica el nostre consistori normatives de caire superior.

Aquest document ha estat elaborat a partir de les aportacions de diverses persones de l'entitat i a partir d'una sessió de treball oberta que va tenir lloc a mitjan mes de març. El document no vol reflectir altra cosa que l'opinió d'un col·lectiu de persones que portem anys treballant en l'àmbit de la cultura i en portar la cultura al carrer, des de la nostra experiència, però també des d'una perspectiva interdisciplinària (antropologia, història, pedagogia...), derivada de la diferent formació dels membres de l'associació.

En les societats mediterrànies com la nostra, el carrer i la plaça són espais cabdals en la vida quotidiana de les persones. Han estat i són lloc de relació, de convivència i de conflicte, d'expressió d'idees i de tensions, de trobada, de comunicació... La nostra ha estat —i és encara, en bona part— una societat que viu al carrer una part important de la seva experiència col·lectiva. Aquest caire es fa especialment evident en poblacions petites, en els nuclis antics de moltes ciutats o en els espais centrals —si existeixen— que fan aquesta funció en àrees urbanes de nova creació. Quan aquests espais públics de trobada no estan prou definits, es parla, sovint, de barris dormitori.

Tot i que, evidentment, aquesta ordenança s'adreça al conjunt del municipi, cal no oblidar que en la seva aplicació afectarà, sobretot, al nucli urbà més cèntric, perquè és en aquest espai, definit pel la formació urbanística de la ciutat al llarg de la seva història, on es concentra una part molt important de la seva activitat comercial, associativa, lúdica, turística o festiva. És, alhora, la part de la ciutat on l'espai públic és més limitat i condicionat per les múltiples activitats que s'hi realitzen.

L'ordenança que proposa el govern municipal reusenc, més que afavorir la convivència i voler intervenir en els inevitables conflictes que genera la vida en comunitat, sembla limitar-se a considerar l'espai públic com una mercaderia —un recurs per a recaptar diners mitjançant la concessió de llicències d'ús— i com un espai a controlar. En aquest sentit, l'ordenança arriba després d'un procés de privatització de l'espai públic més que evident en les places i carrers del nucli antic.

En una interpretació estricta de la norma, la ciutadania només és plenament lliure per a desplaçar-se d'un edifici a un altre, anant pel carrer, passejant, reposant en els cada cop menys espais públics habilitats —al centre urbà— o

consumint en els establiments i comprant. Qualsevol altra activitat individual o col·lectiva, sobretot si va lligada a una pràctica associativa, pot ser controlada pels agents de l'autoritat, que avaluaran el seu grau de «civisme», si és que no necessita, ja de bon començament, una autorització explícita per part de l'Ajuntament.

Si aquesta interpretació sembla massa estricta, podem valorar alguns exemples. Com ara el fet que els grups de persones que gaudeixen de l'oci nocturn o omplen els carrers quan hi ha una «ruta del Ganxet Pinxo» no plantegen cap problema, malgrat que, sense presentar pas actituds individuals degradants ni violentes, la simple concentració de persones ja generi cridòria i un soroll notable. Per a minimitzar les molèsties al veïnat, el govern municipal fa campanyes i crides a la responsabilitat de persones i promou la col·laboració dels establiments per tal d'evitar conflictes i aconseguir una millor convivència.

No és aquest el mateix tracte que reben altres activitats, com ja apuntàvem enjondre. L'ordenança es limita a prohibir, enumerant situacions —algunes molt imprecises— en què les actuacions d'un grup poden derivar en molèsties a d'altres ciutadans. Un taller de manualitats, un joc de ciutat (una gimcana), un esplai o cau sortint al carrer —o de visita a Reus— una actuació artística o una animació musical, necessiten l'autorització municipal i poden ser —com, de fet, ho són— controlades pels agents de l'autoritat, mentre que una colla de consumidors sanament cridaners formem part del paisatge sonor més habitual de la ciutat. L'ordenança municipal no considera, doncs, en absolut la plaça i el carrer com a espai preferents per a la relació, l'activitat cultural o la creativitat artística —fent una crida a la necessària responsabilitat com en el cas de l'oci nocturn—, sinó que les posa d'antuvi sota sospita.

Per tot el que acabem d'exposar, no cal ser massa espavilat per a adonar-se que aquesta actitud xoca frontalment amb la voluntat de l'equip de govern de presentar la ciutat com un indret de referència en l'àmbit cultural.

D'altra banda, l'ordenança crea debats sobre aspectes irrellevants de la vida ciutadana. Probablement, a Reus, hi ha moltes més persones que han de circular amb la cara tapada per una màscara contra la pols, per raons de salut, que dones que porten burca per una discutible interpretació d'unes creences religioses. La formulació d'una idea tan senzilla com que tothom pugui identificar-se o ser identificat quan hi hagi una necessitat real —real!— de ser conegut ha esdevingut motiu d'un debat que ha atiat els sentiments xenòfobs, els prejudicis contra les persones vingudes d'altres països, amb arguments i sobre fets que no tenen res a veure amb el fet de portar el rostre tapat i que afecten moltes més persones que un grup de dones concretes, cedint i donant el protagonisme als sectors més intolerants i reaccionaris de la població.

Pretendre que amb aquesta formulació l'ordenança vol fomentar la convivència resulta, com a mínim, sorprenent. Com algun responsable de la Generalitat de Catalunya ha definit amb encert, «s'han volgut matar mosques a canonades». Entenem que, ben al contrari de contribuir a la integració de cap col·lectiu, el procés ara endegat perjudica notablement la feina de les persones que des de fa molts anys —podem recordar, a tall d'exemple, campanyes com «La festa de

tots», a començaments dels anys noranta del segle passat, o la tramesa de postals de la Tronada, amb explicacions en diversos idiomes, als llocs d'origen de persones nouvingudes— fins a l'actualitat, estan treballant per mitjà de la festa per fer possible aquesta integració. Considerem que és cabdal que les generacions més joves de reusenques i reusencs tinguin totes els mateixos elements de referència culturals —i les celebracions col·lectives en són un de clar— i que la cultura en la construcció d'identitats col·lectives.

Les prohibicions sobre uns elements d'indumentària, fins ara marginals, poden generar resistències culturals en què altres elements siguin adoptats, més enllà de la seva significació religiosa original, com a símbols d'identitat de grup. Més preocupant és encara el discurs que s'ha expressat amb major o menor intensitat —però que no ha estat contestat, a hores d'ara, des de l'equip govern municipal— en el sentit que «se'n tornin a casa». On han de tornar persones nascudes a Reus? I volem advertir seriosament de la perillositat que suposa la generació de bosses de població que no se senten admeses en el lloc on han nascut, perquè són un territori adobat —a la recerca d'identitats globals— per a l'expansió dels fonamentalismes.

És clar que, quant a l'ús de l'espai públic, hi ha normatives generals —pel que fa a seguretat, plans d'autoprotecció dels esdeveniments...— i altres que són d'estricta competència municipal. Entre la norma, la seva interpretació i l'aplicació, hi ha marges que cal contemplar. No es pot optar per la prohibició per defecte: les mesures preventives «per allò que pot passar» poden portar a la paràlisi de la vida pública. Les diferències de criteri d'aplicació en funció de les persones o activitats que es realitzen poden portar a situacions de discriminació social.

Resulta sorprenent tot el seguit d'ambigüitats i inconcrecions que omplen la normativa que es vol aprovar definitivament, com ara la prohibició de la nuesa parcial en una ciutat on molt rarament es poden veure persones despullades circulant pels carrers. Què vol dir exactament anar despullat en part? S'aplicarà el mateix criteri a l'operari que treballa en pantalons curts i una desgastada samarreta de tirants, que a la turista de terres llunyanes que visita la ciutat amb poca roba més que la que portaria en una platja de Salou, o al nen que corre en banyador per alguna placeta del nucli antic al bo de l'estiu?

Què vol dir obscenitat? Més enllà de l'oferta de serveis sexuals remunerats —ben poc explícita als carrers del nucli urbà, on l'oferta es canalitza mitjançant anuncis a la premsa—, on comencen i acaben les actituds obscenes? És més incívic el petó apassionat d'una jove parella heterosexual que el d'una homosexual? Posats a regular comportaments, la ciutadania té dret, com a mínim, a conèixer quin és el codi moral del govern.

No menys ambigua és la vinculació que s'estableix entre alcohol —com a droga legal— i els menors. És més incívic que la canalla corri pel mig d'una plaça, un dia de revetlla, on els adults consumeixen alcohol al carrer o que corrin pel costat les taules d'una terrassa al carrer on els adults també en consumeixen?

Hi ha altres normes que freguen l'anècdota o la curiositat: és prohibit practicar la vidència o fer trenes a la via pública, però encara no inflar globus o fer avions de paper... Penjar llufes per Innocents és incívic? O ho justifica la *tradició*? A la pràctica pot resultar més fàcil a Reus convocar accions espontànies d'ocupació del carrer —com ara comiats de solter— o manifestacions —que es regulen per normatives superiors— que intentar l'organització d'activitats culturals amb un recorregut programat.

Més enllà de l'anècdota, el que ens resulta preocupant és qui ha de jutjar el grau d'incivisme d'unes actituds que no es troben en absolut definides.

Si el carrer és espai de comunicació, com s'anuncien les activitats culturals i associatives? Com s'expressen les crítiques o es convoquen les concentracions de caire reivindicatiu? En uns espais insuficients que l'Ajuntament mai ha fet respectar? I demanant permís —l'ordenança no parla de comunicar, sinó de demanar autorització—, amb la qual cosa l'autoritat es reserva el dret de no autoritzar allò que no li sembli adient als seus polítics? A banda dels nombrosos supòsits punibles en la normativa, hom pot fer servir el seu propi cos com a home/dona anunci? O, aleshores, li serà aplicable algun altre article?

En conclusió, i per tot l'exposat, demanem la retirada de l'ordenança municipal de civisme i l'obertura d'un diàleg amb experts i amb els agents socials implicats, per tal de fomentar una política positiva de l'ús de l'espai públic.

Carrutxa. Centre de Documentació del Patrimoni i la Memòria

Reus, abril de 2014